

OBA STA ISTO

Elisabeth Badinter, *L'un est l'autre. Des relations entre hommes et femmes*, Éditions Odile Jacob, Paris 1986

Elisabeth Badinter, avtorica popularne "Materinske ljubezni", je napisala zanimivo knjigo o odnosu med spoloma skozi zgodovino, od nastanka človeške vrste, do današnjega časa. Podajamo kratek povzetek v pouk, razmislek in izziv.

Glavna teza avtorice je, da sta komplementarnost in delitev dela med spoloma bistvena značilnost človeške vrste, vendar komplementarnost ne pomeni podrejanja enega spola drugemu, točneje patriarhata. V tekstu, ki je bogato dokumentiran, pokaže, da je patriarhat samo značilnost določenega zgodovinskega obdobja, ki naj bi mu sledilo bistveno drugačno razmerje med spoloma oziroma med ljudmi.

Knjiga je razdeljena na tri dele z značilnimi naslovi: Eden in drugi (*L'un et l'autre* = obdobje komplementarnosti), Eden brez drugega (*L'un sans autre* = obdobje patriarhata), ter Eden je drugi (*L'un est l'autre* = obdobje enakosti med spoloma) oziroma bolj prosto prevedeno Oba sta isto.

Učlovečenje in s tem specifično razmerje med spoloma naj bi se začelo s pokončno hojo, ki je imela za posledico poleg drugega tudi spremembo lege in zoženje medenice, s tem pa težke porode in pogoste smrti samic. Genetski razvoj je pripeljal do skrajšanja nosečnosti in manjših mladičev z mehkejšo lobanjo, ki so zaradi večje neobgljenosti potrebovali dolgotrajno skrb matere. To je samicam omejilo gibanje in povzročilo, da si hrane niso več mogle pridobivati z lovom na večje živali, ampak so jo lahko predvsem nabirale. Različen način pridobivanja hrane pri samcih in samicah ne obstaja nikjer v živalskem svetu, niti med primati, ampak je značilnost človeške vrste. To je prva in temeljna delitev dela med spoloma.

Delitev dela na lov in nabiranje ne pomeni odvisnosti enega spola od drugega, temveč komplementarnost, menjavo rastlinskih proteinov za živalske, saj so oboji nujni za človeško prehrano.

Antropologi so doslej kot aktivnost, ki je razvila fizične in psihične sposobnosti človeka, obravnavali predvsem lov. Badinterjeva opozarja na zanemarjanje specifičnih sposobnosti, ki jih zahteva nabiranje: poznavanje užitnih ra-

stlin, orientacija v prostoru in času, zmožnost v kratkem času nabrati veliko količino, jo prenesti in shraniti. Ob tem so morale samice ves čas paziti na mladiče.

Obstajajo dokazi (ločena najdišča moških oziroma ženskih in otroških okostij), da so v določenem obdobju moški ter ženske z otroki živeli v ločenih skupinah, ki so se občasno sestajale, do so izmenjale različne vrste hrane.

Paleolitske upodobitve in razni materialni ostanki ne dajejo nobene podlage za domnevo o kakšnem hierarhičnem razmerju med spoloma, ne za patriarhat, ne za matriarhat. V primitivni družbi, ko še ni privatne lastnine, vprašanje sorodstvenih vezi zaradi dedovanja ni pomembno. Ugotavljanje sorodstva po materi ne pomeni matriarhata (oblasti žensk).

Različne dejavnosti in medsebojna odvisnost so bile podlaga za "delitev oblasti". Avtorica meni, da v paleolitiku fizični in metafizični moči lovca, ki ubija, simetrično ustreza prokreacijska moč ženske. O tem pričajo značilnosti umetnosti tega obdobja: kult rodovitnosti, izražen v kipih boginj, "Vener" iz 9. tisočletja p.n.š.

Med 8. in 6. tisočletjem p.n.š. so ljudstva Bližnjega Vzhoda prešla od nabiranja in lova h gojitvi rastlin in udomačevanju živali. Ekonomska sprememba je imela za posledico preoblikovanje družbe, mišljenja, duhovnega in kulturnega življenja. Ugled ženske in matere izpričuje nenavadno veliko število skulptur (kipcev), ki predstavljajo dostojanstvene, veličastne ženske osebe. Upodobitve moških oseb so v tem obdobju redke in mnogo manj mogočne. Kult boginj-mater je bil razširjen po vsem Bližnjem Vzhodu. Ko je človek začel obvladovati naravo, so ženske gojile rastline in rodovitnost zemlje se je povezovala z rodnostjo ženske. Moški so v tem obdobju prehajali od lova h gojitvi živali. Komplementarnost je obstajala, vendar pomembnost opravil ni bila enaka. Bolj ko napreduje poljedelstvo, bolj narašča veljava žensk. Značilni ženski liki (Potnia - gospodarica) izražajo gospodovalnost boginje, ki zagotavlja plodnost kot vir blagostanja. Od žensk je odvisna obilnost letine, kajti one poznajo skrivnost ustvarjanja. Kaže, da v tej relativno mirni dobi moške vrednote niso imele posebne veljave, zato tudi ni bilo pravih moških božanstev.

V neolitiku se razvije "moško" poljedelstvo, obdelovanje zemlje z ralom, torej s pomočjo živali, za razliko od "ženskega", za katerega je značilna motika. S tehniko oranja, ki omogoči z manj truda obdelati večje površine, postane polje moška domena. Opazovanje udomačenih živali pa je tudi omogočilo razumevanje vloge moškega v reprodukciji prebivalstva.

S spremembo načina življenja in prehranjevanja je sredi neolitika začelo prebivalstvo naraščati. Potrebe po zemlji so se povečale, s tem pa tudi ropanje in bojevanje. Vojskovanje je predvsem moška domena in vojna postane simetrično

dopolnilo materinstvu. V mitologiji boginjo mater nadomesti najprej dvojica božanstev in nato moško božanstvo. Nadomestitev boginj z bogovi, ki ni potekala brez boja, je izražena v mitologiji mnogih ljudstev.

Patriarhat, ki sledi, obsega v zgodovini človeka približno štiri tisočletja. Patriarhat ne označuje samo oblike družine, ampak celotno družbeno strukturo, ki temelji na očetovski oblasti. Vladar ali plemenski poglavar imata enako oblast nad člani skupnosti kot oče v družini. Oblast je od boga. Bog in stvarnik je bog oče. Ženska vloga je celo v prokreaciji zreducirana na minimum. Ženska dobi negativni predznak kot nevarnost nereda in anarhije. Čim bolj je neka družba patriarhalna, trša je do žensk in bolj izraža svoj strah pred njihovim uporom. Ta strah očitno ni bil utemeljen, saj v zgodovini ni znan noben kolektivni upor ženskega spola. Ženske so za dolgo dobo prevzele ideologijo svojih gospodarjev. Kot mejnika tega obdoba Badinterjeva postavlja začetek atenske demokracije v 5. st. p.n.š. in francosko revolucijo, iz katere je po skoraj dvestoletnih prizadevanjih končno izšla demokracija za vse.

Patriarhalni sistem je šel v poudarjanju razlik med spoloma tako daleč, da je skoraj onemogočil komplementarnost. Razlik med spoloma namreč ne pojmuje z vidika menjave, dopolnjevanja, ampak z vidika nasprotovanja, opozicije. V radikalni asimetriji spolov, kjer ženska ni le drugačna, ampak je slaba, zla, nevarna, temeljita moč patriarhalnega sistema in klica njegovega razkroja. Po mnenju avtorice sta delitev človeštva na dve sferi, dobro - moško in slabo - žensko, do absurda privedla ortodoksní islam in nacizem. Nasploh je slab položaj žensk značilnost vseh totalitarnih režimov.

Dalje preteklost dokazuje, da so komplementarni odnosi med spoloma bili mogoči in najbrž vedrejši kot ti, ki jih poznamo zadnjih 4000 let. Ravnotežje moči omili grožnjo upora in konfliktov. Kakor hitro pa en spol poseduje vso oblast, vlada v strahu, da mu bo oblast odvzel drugi in ga izničil.

Ob koncu tega dela se avtorica sprašuje, kako je mogoče, da so si ženske, ki so v nekaterih obdobjih nedvomno uživale velik ugled in dokajšnjo moč, pustile to odvezti. Domneva, da je razlog za to v človeški biseksualnosti, zaradi katere so moški in ženske hkrati aktivni in pasivni, napadalni in podrejeni, možati in ženstveni. S tem da so ženske polagoma prepuščale svojo moč, so bile razrešene odgovornosti, v zameno pa so pridobile zadovoljstva pasivnosti in mogoče celo zadovoljitev skritega mazohizma. Moški naj bi pridobili neoviranost agresivnih teženj. F. HŽritier meni drugače, namreč da se ženske niso znale prilagoditi družbenim spremembam. Hipoteza F. HŽritier nam je bližja. Lahko bi postavili še eno, namreč majhno zainteresiranost žensk za politično oblast, saj Badinterjeva pravi, da niti v zgodnjem neolitiku, ko je bil pomen žensk največji, ni bilo pravega

matriarhata. Vse to so predvsem domneve, ki jih je skoraj nemogoče dokazati. Tudi Engles ni znal prepričljivo pojasniti razlogov za "zgodovinski poraz ženskega spola".

Odnosi podrejenosti in nadrejenosti med moškimi in ženskami so slika odnosov med ljudmi nasploh. Propad patriarhata se je začel s propadanjem politične oblasti vladarja. Zahteva po enakosti in svobodi, postavljena v francoski revoluciji, se je sprva nanašala samo na moške. Demokratične vrednote pa so bile usodne za kralja, za boga očeta in tudi za očeta v družini.

Čeprav so francoski revolucionarji zahtevali pravice človeka le za moške, je zanimivo, da je Descartesov učenec Poulain de la Barre v svoji knjigi iz leta 1673, torej stoletje pred francosko revolucijo, razvijal tezo o enakosti spolov, ker so ženske obdarjene z enakim razumom kot moški in so jim podobne skoraj v vsem, zato bi lahko opravljale vse poklice.

Revolucionarji 18. stoletja niso šli tako daleč. Le redki so se zavzemali za enakopravnost žensk. To sta bila predvsem Condorcet in Mme d'Epinau, ki je na svoj način že dve stoletji pred Simone de Beauvoir rekla, da se ženska ne rodiš, ampak postaneš. Condorcet je zahteval, da zakonodajalci ne spregledajo pravic polovice človeštva.

Drugi, zlasti Diderot, so se zavzemali za nekaj, kar bi danes imenovali enakost v različnosti. Večina pa je sledila Rousseauju, za katerega je ženskost nepremostljiva razlika med spoloma in ovira za enakopravnost.

Konvent je odločno zavrnil volilno pravico žensk z utemeljitvijo, da naravnih omejitev ne more spremeniti noben zakon. Olympe de Gouges s svojo deklaracijo pravic ženske in državljanke l. 1891 ni uspela. V Franciji je neenakopravnost žensk za dolgo utrdil Napoleonov civilni zakonik, ki je kar se tiče žensk, eden najbolj patriarhalnih v svojem obdobju.

V opisu "dolgega pohoda žensk" navaja Badinterjeva vrsto zanimivih osebnosti in uspehov. Navedimo, da so ženske prvič dobile volilno pravico v ameriški državi Wyoming l. 1869. K izboljšanju položaja žensk je veliko prispevalo uvajanje obveznega osnovnega izobraževanja za oba spola ter postopna dostopnost visokošolskega izobraževanja in poklicne aktivnosti za ženske. Posebno pomembni pridobitvi sta bili ženska kontracepcija in liberalizacija splava, kar je ženske odrešilo preštevilnih nosečnosti in ljudem omogočilo načrtovanje družine.

Za patriarhat značilna kontrola nad rodnostjo žensk in delitev dela po spolu sta se v desetletjih po drugi svetovni vojni spremenili. Ženske odločajo o rojstvih otrok in delijo ekonomski svet oziroma svet dela z moškimi.

Ko so ženske s kontracepcijo in legalizacijo splava pri-

dobile pravico in možnost odločati o svojem maternistvu, je bilo to sprva videti kot intimna pridobitev, kot dokončna stopnja k enakopravnosti žensk. Izkazalo pa se je kot začetek novega obdobja, ki daleč presega žensko vprašanje.

Odkar ženska lahko sama odloča, ali bo imela otroka z določenim moškim, se je razmerje moči obrnilo v škodo moškega. Pravica moških do svobodnega odločanja o rojstvu otroka je dejansko omejena na negativni vidik.

V zahodnih deželah se novo razmerje med spoloma izraža v novih načinih življenja, na primer v izvenzakonski skupnosti, ki je vedno pogostejša, medtem ko sklepanje zakonskih zvez upada; narašča število enoroditeljskih družin. Pomembno je tudi širjenje prakse, da žena ob poroki ne prevzame moškevega priimka, kar je ena od značilnosti patriarhalne družine, kjer sprememba priimka pomeni, da ženska odslej pripada drugemu moškemu.

Opis zgodovinskega razvoja Badinterjeva zaključuje z ugotovitvijo, da se v 20. stoletju na zahodu končuje veljavnost načela neenakosti moških in žensk, ki je trajalo skoraj 4000 let. Meni, da bi se ljudje verjetno lažje prilagodili enakosti v razlikah kot izenačevanju vlog obeh spolov. Na nesrečo človeštva izkušnje kažejo, da je komplementarnost le redko sinonim za enakopravnost in razlike se hitro spreminijo v asimetričnost. Današnja doba ni več čas primitivne ločitve spolov, ampak čas, ko si on in ona vse delita.

Tretji del je predvsem razprava o posledicah in problemih izenačevanja. Zdi se, da ob bistveni razliki v kromosomih in anatomiji ostaja posebnost žensk predvsem to, da rodijo otroke. Različne družbe pripisujejo tej razliki večji ali manjši pomen. Avtorica upa, da bo upoštevanje podobnosti končalo vojno med spoloma. Čeprav je izenačevanje vlog značilnost zahodnega sveta, je revolucionarni pomen novih odnosov v tem, da so pokazali, da patriarhat ni nujna posledica komplementarnosti in da delitev dela ne zahteva oblasti enega spola nad drugim.

Izenačevanje vlog avtorica utemeljuje ne le z večjo profesionalno aktivnostjo žensk, ki sega že na skoraj vsa področja, temveč tudi z večjo udeležbo moških pri vzgoji in skrbi za otroke. "Novi očetje niso le hranilci družine, ampak se ukvarjajo z otroki na način, ki je bil doslej doma na mater. Te spremembe se izražajo v masovnih medijih: filmu, TV, reklamah, modi ipd.

Na pravnem področju so pravice žensk izenačene s pravicami moških.

Približujemo se mitu o androginu. Novo razmerje med spoloma ženske lažje sprejemajo kot moški. Zavedajoč se svoje ženskosti brez obnavljanja izražajo tudi svojo moškost. Za moške je položaj težji; če so moški ljudje, ki ne rodijo otrok, je njihova definicija negativna, kar povzroča težave

z identiteto.

Razvoj v smeri izenačevanja ne poteka brez ovir in nasprotovanja. V zadnjem času se kažejo težnje po omejevanju pravice do splava (primerjaj nedavno odločitev vrhovnega sodišča ZDA!), mnoge države se čedalje bolj intenzivno ukvarjajo s populacijsko politiko, zaradi aidsa se vedno bolj uporablja kondom, naša specifika pa je, da se ženskih kontracepcijskih sredstev pogosto ne dobi.

Z opisom sodobnega načina življenja na zahodu avtorica dokazuje, da so danes razlike med posamezniki pomembnejše od razlik med spoloma. S tem, ko biseksualna družba povečuje podobnost med spoloma, omogoča izražanje vseh individualnih razlik. Družba ni več razdeljena na dve heterogeni skupini ljudi, ampak je sestavljena iz množice posameznikov, ki so si hkrati podobni in se razlikujejo na najrazličnejše načine.

Spremembe na družbenem in individualnem nivoju se kažejo tudi v odnosih znotraj para. Tu nas čaka trojen izziv; združiti ljubezen do sebe z ljubeznijo do drugega, uskladiti željo po svobodi z željo po sožitju in prilagoditi svojo dvojnost dvojnosti partnerja. Ljubezen-strast naj bi prepustila mesto ljubezni-prijateljstvu.

Knjiga se končuje optimistično, s prepričanjem, da so se začeli oblikovati novi odnosi med ljudmi, ki ne bodo več obteženi z nasiljem enega spola nad drugim. To ne bo konec človeka, ampak nov človek.

dr. Andreja Kavár-Vidmar